

УДК 342.951

ЖЕРЕБЕЦЬ О.М., начальник відділу Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2059-2045>

**ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИВАТНИХ ОБОРОННИХ КОМПАНІЙ:
КРАЩІ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ**

DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2025.3\(54\).340571](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2025.3(54).340571)

Анотація. Визначено поняття та сфери діяльності приватних оборонних компаній. Деталізовано принципи, напрямки та особливості їхньої господарської діяльності. Узагальнено європейську концепцію розвитку приватних оборонних компаній. Визначено роль та значення Європейської оборонної агенції та її функціональності. Проаналізовано питання удосконалення правового регулювання міжнародної діяльності приватних оборонних компаній. Висвітлено кращі практики закордонного досвіду міжнародної діяльності приватних оборонних компаній на прикладі деяких держав ЄС, зокрема Нідерландів та Швеції. Окреслено перспективні напрями державної оборонно-промислової політики з метою посилення спроможностей та підвищення конкурентоздатності вітчизняних приватних компаній, які спеціалізуються на виробництві та експорті оборонної продукції, товарів військового й подвійного призначення.

Ключові слова: оборонно-промисловий комплекс, юридичні особи приватного права у військовій та оборонній сферах, приватні оборонні компанії, озброєння, військова техніка, товари військового призначення, ринок озброєння, державний експортний контроль.

Summary. The concept and areas of operation of private defense companies are defined. The principles, directions and features of their economic activity are detailed. The European concept of the development of private defense companies is generalized. The role and significance of the European Defense Agency and its functionality are determined. The issue of improving the legal regulation of the international activities of private defense companies is analyzed. The best practices of foreign experience of the international operations of private defense companies are highlighted using the example of some EU countries, such as the Netherlands and Sweden. Promising directions of the state defense-industrial policy are outlined in order to strengthen the capabilities and increase the competitiveness of domestic private companies specializing in the production and export of defense products, military and dual-use goods.

Keywords: defense-industrial complex, private law legal entities in the military and defense sectors, private defense companies, weapons, military equipment, military goods, arms market, state export control.

Постановка проблеми. Пріоритети державної політики у військовій сфері формуються з урахуванням сучасних викликів та загроз національній безпеці, набутого досвіду ведення воєнних дій, стану виконання міжнародних зобов'язань, стратегічних завдань нашої держави. Важливим вектором розвитку у сфері вітчизняного обороно-промислового комплексу є розробка та запровадження організаційно-правових механізмів розвитку й підтримки українських оборонних компаній, які спеціалізуються на виробництві товарів військового призначення та подвійного використання на міжнародній арені. В умовах війни та необхідності посилення обороноздатності

держави спеціалізація такої діяльності сприяє: залученню іноземних інвестицій і сучасних інноваційних технологічних рішень до вітчизняного оборонно-промислового комплексу; розширенню світових ринків збуту української продукції військового призначення та подвійного використання; зміцненню національного оборонно-промислового комплексу тощо. Одночасно це вимагає: проведення гармонізації законодавства України із міжнародними стандартами; реалізації державної політики сприяння створенню спільних оборонних підприємств разом з іноземними партнерами; залученню іноземних оборонних компаній до участі у спільній науково-дослідницькій та дослідницько-конструкторській діяльності; сприяння локалізації виробництва сучасних зразків озброєння тощо.

В сучасних умовах в Україні відсутній чіткий законодавчий механізм регулювання умов, порядку та особливостей діяльності приватних оборонних компаній, що зумовлює правові колізії у питаннях надання послуг за кордоном, участі представників українських приватних оборонних компаній у міжнародних операціях. Через такий стан справ українські приватні оборонні компанії мають обмежену можливість якісного виконання міжнародних контрактів на поставку озброєння, товарів військового призначення та подвійного використання, що негативно впливає на конкурентоспроможність у світових масштабах вітчизняного бізнесу в сфері безпеки та оборони. На цьому фоні вітчизняні приватні компанії, особливо малі та середні оборонні підприємства, мають досить обмежений доступ до капіталу з метою модернізації оборонного виробництва, впровадження інновацій чи масштабування своєї господарської діяльності. Наявні високі відсоткові ставки за кредитами та недостатня державна підтримка, порівняно із програмами, які діють в Європейському Союзі під егідою Європейського оборонного фонду [1], стримують їхній перспективний розвиток, у зв'язку з чим вітчизняні приватні оборонні компанії не можуть повноцінно інвестувати в сучасні технології, обладнання чи устаткування, що значно знижує якість продукції військового призначення та подвійного використання, їхню конкурентоспроможність на міжнародних ринках озброєння та військової техніки.

За таких умов на законодавчому рівні потребують вирішення такі питання як: гарантування відповідності національного законодавства міжнародним зобов'язанням України; підвищення рівня контролю за діяльністю приватних оборонних компаній; сприяння зміцненню міжнародного іміджу України як відповідального партнера у сфері глобальної безпеки та оборони; запровадження ефективних механізмів захисту прав громадян та суб'єктів господарювання, які працюють у військовій сфері на міжнародному рівні; зміцнення співпраці України з міжнародними організаціями і партнерами у сфері безпеки й оборони; інтеграція України до світової системи оборони та безпеки, адаптація й впровадження міжнародних стандартів у діяльність приватних оборонних компаній з метою опанування ними світових ринків озброєння, прискорення їхньої інтеграції у європейський оборонний простір. Враховуючи викладене, тематика цієї наукової статті є актуальною та своєчасною. В контексті необхідності розбудови вітчизняних приватних оборонних компаній, удосконалення організаційно-правових засад їхньої господарської та міжнародної діяльності заслуговує на увагу для України позитивний європейський досвід, зокрема таких держав як Нідерланди та Швеція, його узагальнення, особливо в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Результати аналізу наукових публікацій. Організаційно-правові засади діяльності приватних оборонних компаній досліджували у своїх працях: А.Семенишин [2], В. Вергун та І. Буніна [3], М. Потьомкіна [4]. Вивчення особливостей діяльності приватних оборонних компаній в контексті забезпечення національної безпеки

здійснювали: Ю. Семенюк [5]; О. Левчук [6], О. Сальнікова та Г. Ситник [7], В. Нікітченко, В. Гмиря і О. Костюк [8] та інші. Проте жоден із вказаних фахівців не проводив огляд кращих практик європейського досвіду у сфері законодавчого забезпечення діяльності приватних оборонних компаній, що зумовлює актуальність окресленої тематики.

Метою статті є узагальнення досвіду деяких держав-членів ЄС щодо особливостей діяльності приватних оборонних компаній, визначення подальших напрямків удосконалення організаційно-правових засад їхньої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Приватні оборонні компанії відіграють важливу роль у питаннях розбудови військового співробітництва у переважній більшості держав Європейського Союзу, хоча їхня діяльність регулюється по-різному. Приватні оборонні компанії на теренах ЄС опікуються широким спектром завдань, включаючи обслуговування та експлуатацію складних систем озброєння, військової техніки, а також надання матеріально-технічного забезпечення. Також приватні оборонні компанії спеціалізуються у таких сферах, як: кібербезпека, охорона критичної інфраструктури, надання консультаційних послуг тощо. У свою чергу, уряди держав ЄС прагнуть контролювати діяльність приватних оборонних компаній шляхом ліцензування, моніторингу їхньої діяльності та запровадження санкцій у випадку встановлення будь-яких порушень під час здійснення ними своєї господарської діяльності. Сфера діяльності приватних оборонних компаній в ЄС суворо регулюється на національному та міжнародному рівнях. Одночасно вони відіграють важливу роль у підтримці оборонних спроможностей, але стикаються з викликами, пов'язаними з правовими, етичними та фінансовими аспектами. У перспективі їхнє значення може зрости за умови вдосконалення відповідного правового регулювання, поступової інтеграції в загальноєвропейську оборонну стратегію.

Приватні оборонні компанії є важливою частиною європейського оборонно-промислового комплексу, який має структурні недоліки, такі як фрагментація та недостатнє фінансування, адже деякі з них є конкурентоспроможними на глобальному ринку озброєння та військової техніки.

Особливість конфігурації механізму Європейського Союзу у сфері контролю за експортом, передачею, транзитом товарів і технологій військового та подвійного використання визначається, серед іншого, специфікою правових засад, на яких базується прийняття тих чи інших регуляторних інструментів, та відповідно співвідношенням компетенції ЄС та держав-членів з урахуванням пріоритетів спільної зовнішньої політики і політики безпеки. Міжнародна діяльність приватних оборонних компаній охоплює організаційно-правові, економічні та політичні аспекти. Основним принципом, що регулює діяльність приватних оборонних компаній в ЄС є свобода заснування (freedom of establishment), що закріплено у статтях 49 та 54 Договору про функціонування Європейського Союзу (TFEU) [9]. Саме цей принцип дозволяє юридичним особам, зареєстрованим в одній державі-члені ЄС, вільно здійснювати господарську діяльність в інших державах союзу без будь-яких дискримінаційних обмежень. У військовій сфері ЄС застосовує акти вторинного права, такі як директиви і регламенти з метою узагальнення та гармонізації запроваджених стандартів. Так, Директива 2009/81/ЄС [10] регламентує умови та порядок здійснення державних закупівель в оборонній сфері, забезпечуючи прозорість і конкуренцію для приватних компаній, які мають відповідну спеціалізацію, визначає умови виробництва, постачання озброєння, технологій і послуг на теренах ЄС. Ключові аспекти їхньої діяльності включають: 1) державні закупівлі та оборонні контракти, що передбачає активну

співпрацю приватних оборонних компаній, таких як “Airbus”, “Leonardo” чи “Thales” із державами-членами ЄС через тендери на постачання озброєння та військової техніки; 2) розвиток державно-приватного співробітництва під егідою Європейської оборонної агенції (EDA), яка здійснює координацію співпраці між державами-членами та приватними оборонними компаніями з метою розвитку військових технологічних рішень з використанням штучного інтелекту, що надає змогу приватним оборонним компаніям брати участь у проєктах щодо розробки новітніх видів озброєння, таких як PESCO; 3) посилення експортного контролю у сфері дотримання вимог та приписів європейських стандартів безпеки на виконання положень Регламенту ЄС 2021/821, який встановлює правила для торгівлі товарами військового призначення та подвійного використання.

Сфера діяльності приватних оборонних компаній на теренах ЄС, окрім здійснення державних закупівель в оборонній сфері, виконання контрактів на поставку озброєння та військової техніки, включає: технологічні рішення забезпечення кібербезпеки, розробку моделей захисту критичної інфраструктури, надання консультаційних послуг тощо. Так, зокрема зростання кіберзагроз спричинило активне залучення приватних оборонних компаній для розробки сучасних рішень з метою захисту операційних та персональних даних, критичної інфраструктури на підставі положень Регламенту ЄС про ринки криптоактивів (MiCA) [11] та Директиви ЄС про платіжні послуги (PSD2) [12], положення яких гармонізують правове середовище для приватних оборонних компаній, які працюють у сфері забезпечення цифрової безпеки. Набутий досвід ЄС щодо правового регулювання діяльності приватних оборонних компаній демонструє встановлений баланс між свободою підприємництва та суворим державним наглядом для дотримання та забезпечення впровадження кращих стандартів безпеки під час виготовлення товарів військового призначення і подвійного використання, сучасних зразків зброї, військової техніки та озброєння. Свобода заснування, гармонізація стандартів через положення директив та регламентів, а також консолідована співпраця через такі структури, як Європейська оборонна агенція, створюють сприятливе середовище для міжнародної діяльності. Враховуючи викладене, доцільним є висвітлення досвіду Нідерландів та Швеції щодо створення, діяльності та особливостей законодавчого забезпечення приватних оборонних компаній.

Нідерланди. У 2024 році набув чинності закон про стійкість оборонної та безпекової промисловості (Defence and Security-Related Industry Resilience Act 2024) [13], який спрямований на посилення регуляторної політики у сфері оборонної й безпекової промисловості, визначає сферу діяльності приватних оборонних компаній, включаючи процес скринінгу іноземних інвестицій, запровадження захисту ланцюгів постачання зброї та військової техніки. Законодавчо встановлено спеціальний механізм перевірки іноземних інвестицій у секторі оборони та безпеки, запроваджено поняття “сертифікат придатності” для нідерландських державних та приватних компаній у сфері оборони з метою полегшення їхньої участі в міжнародних тендерах на оборонні контракти, що сприяє вирівнюванню конкурентних умов для компаній, які не мають попереднього дозволу на здійснення експорту військової техніки, при цьому підвищуючи міжнародну конкурентоспроможність нідерландської оборонної промисловості.

У Нідерландах усі суб'єкти експортної діяльності у сфері озброєння повинні отримати дозвіл ABDO (Algemene Beveiligingseisen voor Defensieopdrachten) – загальні вимоги безпеки для оборонних контрактів, які встановлюють стандарти для компаній, організацій або установ, що беруть участь у виконанні контрактів, пов'язаних із обороною та безпекою. Цей дозвіл є частиною системи забезпечення безпеки, яка

гарантує, що організації, які працюють із чутливою інформацією чи технологіями в оборонній сфері, мають відповідати суворим вимогам безпеки. Перед тим, як отримати цей дозвіл, оборонні компанії проходять перевірку щодо їхньої власності, фінансової стабільності, зв'язків з іноземними особами чи державами, а також мають оприлюднити історію усієї господарської діяльності від дати заснування. При цьому аналізуються розроблені та впроваджені заходи щодо захисту об'єктів, інформаційних систем і даних від несанкціонованого доступу. Одночасно проводиться перевірка працівників таких компаній, які матимуть доступ до секретної інформації, включаючи перевірку їхньої доброчесності. Цей дозвіл гарантує забезпечення надійності юридичних осіб приватного права у військовій та безпековій сферах, оборонних компаній, які співпрацюють з Міністерством оборони Нідерландів або іншими державними органами в оборонній сфері. Дозвіл є необхідним для участі в оборонних контрактах, які передбачають доступ до секретної інформації чи передових сучасних технологій у сфері оборони та безпеки. Без цього дозволу оборонні компанії можуть бути обмежені в участі в тендерах або проектах, що стосуються національної безпеки.

Сертифікати придатності (Certificates of Eligibility), запроваджені на виконання положень вказаного закону, – це офіційні документи, які видаються компаніям, зареєстрованим у Нідерландському торговельному реєстрі, для підтвердження їхньої відповідності стандартам безпеки та надійності. Вони призначені для полегшення участі цих організацій у міжнародних тендерах на оборонні контракти. Основні характеристики сертифікатів придатності включають: сприяння конкурентоспроможності нідерландських компаній на міжнародному ринку оборонних контрактів; надання дозволів організаціям, які не мають попереднього дозволу ABDO, брати участь у тендерних закупівлях, демонструючи їхню надійність і відповідність стандартам безпеки. Процес отримання сертифікату передбачає подання заявки до уповноваженого органу (Бюро перевірки інвестицій Нідерландів), який здійснює оцінку потенційного заявника на підставі критеріїв, таких як: структура власності, історія господарської діяльності, відсутність зв'язків із санкціонованими особами чи державами, а також відповідність європейським та міжнародним стандартам безпеки. Сертифікат підтверджує, що приватна оборонна компанія є надійним партнером для міжнародних контрактів, що знижує існуючі бар'єри для участі в тендерах, підвищує довіру іноземних партнерів до нідерландських компаній, особливо у сфері оборони, допомагає вирівняти конкурентні умови для компаній, які раніше не мали доступу до певних контрактів через відсутність попередньої сертифікації. Інститут сертифікатів сприяє інтеграції нідерландських компаній у міжнародні ланцюги постачання оборонної продукції, товарів військового призначення та подвійного використання. Також закон передбачає заходи для прискорення виробництва і постачання військового обладнання, залучення інвестицій та інновацій, визначає шляхи покращення конкурентоспроможності та інтеграції нідерландської оборонної промисловості до міжнародних ринків.

Особлива увага приділяється проведенню оцінки ризиків, пов'язаних із доступом до військових оборонних технологій або секретної інформації. Наприклад, оцінюються наміри інвесторів щодо використання технологій у некомерційних цілях. При цьому обов'язковим є проведення оцінки загроз у сфері національної безпеки. Згаданий закон є частиною стратегії Нідерландів щодо зміцнення оборонного сектору, підвищення його стійкості до зовнішніх загроз і забезпечення конкурентоспроможності на міжнародному рівні. Таким чином, Нідерланди активно впроваджують державну політику експорту озброєння щодо військових товарів і послуг, яка, у свою чергу, відповідає загальній

європейській військовій доктрині, задекларованій у Спільній позиції Ради ЄС “Щодо визначення спільних правил контролю за експортом військових технологій та обладнання” [14], акцентуючи увагу на необхідності посилення захисту критичної інфраструктури та забезпечення кібербезпеки, залучаючи при цьому, саме приватні оборонні компанії з метою реалізації міжнародних проєктів.

Швеція. У цій державі експорт військової техніки та інших стратегічних товарів регулюється законами про: оборонну продукцію [15]; контроль за експортом товарів подвійного призначення та технічну допомогу [16]; міжнародні санкції [17], відповідно до яких встановлено умови, порядок та особливості експорту оборонної продукції, військової техніки, цифрових технологій. Шведське законодавство категорично забороняє експорт зброї до держав, які перебувають у збройному конфлікті, чи де існує ризик використання зброї проти цивільного населення або з терористичною метою. Шведські оборонні компанії, а саме юридичні особи приватного права у військовій та безпековій сферах, повинні отримати ліцензію з метою здійснення експорту будь-якої продукції оборонного призначення, зокрема зброї, військової техніки, компонентів для військової продукції, а також технологій військового та подвійного призначення. Експорт здійснюється з обов’язковою перевіркою кінцевого споживача товару та встановленням мети його використання. Законодавство Швеції передбачає, що експортні операції повинні відповідати міжнародним зобов’язанням, включаючи виконання санкцій ООН, ЄС, а також інших міжнародних угод.

Контрольні функції за експортом військової продукції, оборонних товарів здійснює Шведська агенція з контролю за експортом оборонних товарів (Inspektionen för strategiska produkter, ISP) [18], яка є державним регуляторним органом, що видає ліцензії на експорт, імпорт, транзит оборонної продукції, регулює особливості експорту товарів оборонного та подвійного призначення. Ця Агенція є відповідальною державною структурою у сфері нагляду за дотриманням норм і стандартів у сфері державного експортного контролю, має повноваження у сфері організації і проведення перевірок експортерів. Таким чином, Шведська агенція з контролю за експортом оборонних товарів є відповідальною за дотримання та виконання національного й міжнародного законодавства у сфері експортного контролю, здійснення експорту оборонної продукції (включно із зброєю та військовою технікою), товарів та передових технологій подвійного призначення, забезпечення виконання міжнародних санкцій у сфері торгівлі оборонною продукцією, зокрема озброєнням та військовою технікою. Саме вона вживає заходів з метою запобігання потрапляння зброї та військової техніки до зон військових конфліктів, забезпечує відповідність європейському Регламенту (ЄС) 2021/821, який встановлює режим контролю за експортом товарів військового призначення та подвійного використання.

У Швеції функціонують великі приватні компанії, які відіграють провідну роль у військовій та безпековій сферах, діяльність яких тісно пов’язана із державними замовленнями та стратегічними геополітичними інтересами Швеції, зокрема такі як:

1) Saab AB – є найбільшим виробником військової техніки, спеціалізується на розробці та виробництві винищувачів (Draken, Viggen, Gripen), систем радіолокації, підводних систем, при цьому активно співпрацює з урядом Швеції, бере участь в реалізації міжнародних проєктів в рамках НАТО, експортує літаки власного виробництва до країн-партнерів;

2) BAE Systems Hägglunds – спеціалізується на постачанні та модернізації транспортних систем для військового застосування, розробляє та інтегрує боєприпаси, системи озброєння, а її основною продукцією є бронетехніка: системи протиповітряної

оборони, бойові машини піхоти “CV-90”, бронетранспортери, броньовані інженерні автомобілі, які використовуються як у Швеції, так і за кордоном;

3) Ericsson – шведська телекомунікаційна компанія, яка здійснює розробку та впровадження сучасних технологічних рішень у сфері кібербезпеки та зв'язку у військовій сфері, розробляє програмне забезпечення, системи захисту для критичної інфраструктури, що включає цивільні та військові об'єкти.

Діяльність приватних оборонних компаній у Швеції передбачає дотримання ними конструктивних засад державно-приватного партнерства. Так, наприклад, Шведське агентство оборонних досліджень (FOI) співпрацює з приватними оборонними компаніями у сфері новітніх технологічних розробок. Державні контракти у сфері оборонних закупівлі є основним джерелом прибутків для приватних оборонних компаній. Ще одним напрямком залишаються гранти з метою створення інноваційних систем, таких як безпілотні літальні системи, штучний інтелект для потреб воєнної безпеки або дотримання високих екологічних технологічних нормативів та стандартів під час виробництва військової техніки, товарів військового призначення та подвійного використання. Діяльність приватних компаній у військовій та безпековій сферах підлягає ретельному нагляду з боку держави з метою уникнення будь-яких витоків технологій чи інформації, що може загрожувати національній безпеці. Швеція дотримується політики невтручання у конфлікти, тому приватні компанії, які працюють у військовій та безпековій сферах повинні відповідати етичним стандартам, які регулюють норми поведінки експортерів озброєння, уникаючи при цьому співпраці з державами, які порушують права людини.

Таким чином, діяльність шведських приватних оборонних компаній характеризується високим рівнем державного регулювання, тісною співпрацею з урядом та акцентом на залучення інвестицій та інновацій до ОПК. Основні особливості передбачають суворий експортний контроль, динамічний розвиток державно-приватного партнерства, високі екологічні та етичні стандарти під час виробництва продукції оборонного призначення та подвійного використання. Приватні оборонні компанії, такі як “Saab”, “BAE Systems Hägglunds”, “Ericsson” є ключовими гравцями, які поєднують комерційні інтереси з державними потребами в інтересах національної безпеки.

Висновки. Більшість держав-членів ЄС мають національне законодавство, яке регламентує діяльність приватних оборонних компаній, проте рівень деталізації й гармонізації з нормами ЄС варіюється залежно від концептів національної експортної політики та спеціалізації вітчизняного оборонного виробництва. Проаналізований досвід Нідерландів та Швеції засвідчує позитивні приклади здійснення законодавчого забезпечення у сфері міжнародної діяльності приватних оборонних компаній. Кожна держава ЄС має спеціалізацію виробництва продукції оборонного призначення: Нідерланди сфокусовані на виробництві морських та радіолокаційних системах, Швеція – на авіації та бронетехніці. Основні ринки озброєння, на які орієнтуються Нідерланди – держави НАТО та Південно-Східна Азія, Швеція опановує ринки озброєння Індії та Латинської Америки. Усі досліджувані держави ЄС мають розвинений ОПК, підтримують високотехнологічне військове виробництво, співпрацюють із НАТО та ЄС, а також мають механізм суворого контролю експорту озброєння. Впроваджуючи у практичну площину механізми отримання державної підтримки й опанування грантів, Нідерланди та Швеція покладаються на інтеграцію та кооперацію з європейськими та міжнародними оборонними структурами.

Досвід ЄС переконливо засвідчує, що діяльність приватних оборонних компаній демонструє наявний баланс між свободою підприємництва та суворим наглядом для забезпечення внутрішньої безпеки. Свобода заснування, гармонізація стандартів через директиви та регламенти, а також співпраця під егідою Європейської оборонної агенції створюють сприятливі умови для міжнародної діяльності у військовій та безпековій сферах. Досвід таких європейських держав, як Нідерланди та Швеція є корисним для України, особливо у сфері розвитку приватних оборонних компаній, враховуючи ефективність їхнього ОПК щодо забезпечення потреб збройних сил та його інтеграцію в глобальні ринки озброєння.

Як нідерландські, так і шведські приватні оборонні компанії активно співпрацюють з НАТО та іншими партнерами на рівні ЄС, що дозволяє їм отримувати замовлення та постійно удосконалювати технології виробництва. Україна також може посилити співпрацю з країнами НАТО для просування своїх розробок, наприклад, безпілотників тощо. Для України стратегічним завданням є прискорення адаптації до європейських стандартів у цій площині, що відкриває перспективи для інтеграції вітчизняних приватних оборонних компаній у європейський безпековий простір. **Важливим завданням залишається** адаптація національного законодавства до нормативів і стандартів ЄС у сфері ліцензування та експорту озброєння і військової техніки, товарів військового призначення та подвійного використання на глобальні ринки озброєння та військової техніки.

Україна має власний досвід створення та діяльності приватних оборонних компаній. Так, в Україні з 2001 року функціонує товариство з обмеженою відповідальністю “Українська бронетехніка” (Ukrarmor), яке є конструкторсько-виробничим підприємством, що спеціалізується на проектуванні та виробництві техніки військового призначення й подвійного використання (бронеавтомобілі, автомобілі екстреної швидкої медичної допомоги, міномети тощо). Ще один приклад – засноване у 2014 році ТОВ “Укрспецсистемс”, провідний український розробник і виробник безпілотних авіаційних систем та технологічних рішень для аеророзвідки, моніторингу та інших високотехнологічних застосувань. Разом із цим, вітчизняне законодавство у сфері оборони та безпеки лише частково відповідає стандартам ЄС і НАТО, зокрема щодо сертифікації, ліцензування та експортного контролю. Українські приватні оборонні компанії в сучасних умовах стикаються з труднощами при отриманні сертифікатів, необхідних для участі в міжнародних тендерах чи проєктах, таких як PESCO (Permanent Structured Cooperation) або контракти через Європейську оборонну агенцію. Також в Україні відсутня комплексна система підтримки експорту оборонної продукції, подібна до тієї, що існує в державах ЄС, наприклад Шведська агенція з контролю за експортом оборонних товарів. Більшість вітчизняних приватних оборонних компаній мають обмежений досвід участі в міжнародних проєктах, що вимагає дотримання суворих контрактних умов, строків та забезпечення стандартів якості, що у свою чергу, контрастує з європейськими компаніями, які мають напрацьований багаторічний досвід роботи в рамках НАТО або Європейської оборонної агенції.

Вітчизняні приватні оборонні компанії можуть недооцінювати складність щодо умов виконання міжнародних контрактів, що призводить до похибок та помилок у логістиці, під час здійснення управління проєктами чи відповідності встановленим європейським або міжнародним нормативним вимогам. У свою чергу, державні оборонні корпорації, на кшталт “Українська оборонна промисловість”, мають обмежені можливості та ресурси для просування вітчизняних приватних компаній на міжнародні ринки озброєння. Хоча Україна отримала статус кандидата на вступ до ЄС, її приватні

оборонні компанії ще не повною мірою інтегровані в європейські оборонні та безпекові структури, що значною мірою обмежує доступ до спільних проєктів та фінансування, що призводить до втрати українськими приватними оборонними компаніями потенційних можливостей для налагодження співпраці з європейськими партнерами, які отримують переваги від участі в програмах під егідою Європейського оборонного фонду. Так, наприклад, нідерландські та шведські приватні оборонні компанії активно беруть участь у проєктах PESCO, тоді як вітчизняні компанії лише розпочинають цей шлях. Європейські оборонні компанії мають спеціалізовані команди для управління міжнародними контрактами, тоді як українські можуть не мати достатніх необхідних ресурсів.

Виходячи із викладеного, потребує прискорення схвалення на парламентському рівні законопроєкту “Про міжнародні оборонні компанії” від 26.04.2024 року (реєстр. № 11214 [19]), що надасть змогу здійснити законодавче врегулювання міжнародної діяльності приватних оборонних компаній, оскільки прийняття відповідного законодавчого акта є важливим кроком на шляху до посилення законодавчого забезпечення міжнародної безпекової діяльності України та сприятиме її інтеграції у європейську і світову системи безпеки.

Використана література

1. European Defence Fund. URL: https://defence-industry-space.ec.europa.eu/eu-defence-industry/european-defence-fund-edf-official-webpage-european-commission_en
2. Семенишин А.В. Оборонно-промисловий комплекс України: господарсько-правові аспекти реформування. *Монографія*. Харків.: Юрайт, 2015. – 191 с.
3. Вергун В., Буніна І. Особливості діяльності приватних компаній у сфері військового бізнесу в умовах кризових потрясінь: світовий досвід. *Actual problems of International Relations*. 2024. №161. Том 1. С. 145-149.
4. Потьомкіна М. Теоретико-правові засади господарських правовідносин у сфері оборонної промисловості України. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 2. С. 58-62.
5. Семенюк Ю. В. Застосування приватних військових компаній для забезпечення національних інтересів і безпеки держави. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія. Державне управління*. 2020. № 2. Том 31 (70). С.230-235.
6. Левчук О. Тенденції розвитку ОПК України та здійснення оборонних закупівель в умовах відбиття збройної агресії РФ проти України. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України*. 2024. №2 (81). С. 34-40. URL: <http://znp-cvds.nuou.org.ua/article/view/311370/302586>
7. Сальнікова О., Ситник Г. Тенденції розвитку оборонно-промислового комплексу провідних країн світу. *Аспекти публічного управління*. 2014. №9-10. С. 56-65.
8. Нікітченко В. І., Гмиря В. П., Костюк О. О. Оборонна промисловість України та її роль у забезпеченні безпеки і оборони держави. *Збірник наукових праць Державного науково-дослідного інституту випробувань і сертифікації озброєння та військової техніки*. 2024. Вип. 20 (2). С. 65-71. URL: <https://doi.org/10.37701/dndivsovt.20.2024.09>.
9. Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legissum:4301854>
10. Directive 2009/81/EC of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 on the coordination of procedures for the award of certain works contracts, supply contracts and service contracts by contracting authorities or entities in the fields of defense and security, and amending Directives 2004/17/EC and 2004/18/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2009/81/oj/eng>.
11. Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on markets in crypto-assets, and amending Regulations (EU) No 1093/2010 and (EU) No 1095/2010

and Directives 2013/36/EU and (EU) 2019/1937.URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1114/oj/eng>.

12. Directive (EU) 2015/2366 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on payment services in the internal market, amending Directives 2002/65/EC, 2009/110/EC and 2013/36/EU and Regulation (EU) No 1093/2010, and repealing Directive 2007/64/EC.URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2015/2366/oj/eng>.

13. Wet weerbaarheid defensie en veiligheid gerelateerde industrie 2024. URL: <https://www.internetconsultatie.nl/wetweerbaarheiddefensieenveiligheidgerelateerdeindustrie/b1>.

14. Council Common Position 2008/944/CFSP of 8 December 2008 defining common rules governing control of exports of military technology and equipment. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/compos/2008/944/oj/eng>.

15. Lag (1992:1300) om krigsmateriel. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-19921300-om-krigsmateriel_sfs-1992-1300/.

16. Lag (2000:121) om kontroll av produkter med dubbla användningar. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-20001064-om-kontroll-av-produkter-med_sfs-2000-1064/.

17. Lag (1996:95) om vissa internationella sanktioner. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-199695-om-vissa-internationella-sanktioner_sfs-1996-95/.

18. Inspektionen för strategiska produkter (ISP). URL: <https://isp.se>.

19. Про міжнародні оборонні компанії: проект Закону України від 26 квітня 2024 року № 11214. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44120>.

~~~~~ * * * ~~~~~